

ЯК ЗАРАЗ ПОТРІБНО СТАВИТИСЯ ДО РОСІЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

(фрагмент дискусії)

Євген Лапін,

психолог, аналітик

ГО «Інститут громадянського суспільства»,

бул. Дружби народів, 22, оф.21

Київ, Україна, 01103

Матеріал є фрагментом дискусії з приводу того, як українцям зараз потрібно ставитися до російської культури, чи вона є шкідливою для України за визначенням, як ставитися до росіян. Представлені дві протилежні точки зору на питання, чи стала російська культура причиною формування агресивного дискримінуючого світогляду в росіян і появи рашизму.

Ключові слова: російська культура, руський мір, рашизм.

HOW TO ATTITUDE RUSSIAN CULTURE NOW

(fragment of a discussion)

Yevhen Lapin,

psychologist, analyst

in Public Organization “Civil Society Institute”,

Kyiv, Ukraine

The material is a fragment of a discussion about how Ukrainians should now treat Russian culture, whether it is harmful to Ukraine by the definition and how Ukrainians should

treat Russians. Two opposite points of view on the question of whether Russian culture became the cause of the formation of an aggressive discriminatory worldview in Russians and the emergence of racism are presented.

Key words: Russian culture, Russian peace, racism.

В одній дискусії з приводу того, як зараз потрібно ставитися до російської культури, чи вона є шкідливою для України за визначенням, як ставитися до росіян, які, звісно, не всі підтримують війну росії проти України, [Valentyna Merzhyievska](#) написала: «Я боюсь, що у нас немає запобіжника від руського міра в їхніх головах».

Оскільки це дуже важлива тема, особливо зараз в часи найбільш активного націєтворення, вирішив винести свої міркування з цього питання в окремий пост. (Валю, ти не проти?)) Якщо я неточно тебе процитую, поправ, будь ласка.

На мою думку, єдиний «запобіжник від руського міра в їхніх головах» – це як раз культура. Та сама культура, – той самий Лев Толстой, той самий Чехов, – яких ми намагаємося викорінити зараз в Україні(((.

І проблема не в тому, що руська культура не впоралася із завданням бути таким запобіжником, а в тому, що вона була недопущена в їхні голови (або не запущена в їхні головах). Культура в їхніх головах підмінена «розважаловом».

На мій погляд, коріння зла в тому, що домінуючим патерном поведінки в російському суспільстві стало «задоволення від застосування сили» при вимкненому запобіжнику культури.

І нам потрібно, думаю, не забороняти просування російської, чи будь-якої іншої, культури, – і тим самим реалізовувати цей же поведінковий

патерн, – а навпаки, боротися саме з цим патерном! І перш за все в собі, – зупиняти себе, коли в боротьбі за добро починаєш відчувати радість та насолоду від покарання зла, починаєш з піною на губах тріумфувати перемогу добра над злом!

Ми зараз формуємо суспільний намір – боротися проти рашизму чи боротися проти російської культури. Я обираю перше, ти обираєш друге, роблячи, на мій погляд методологічну помилку – ототожнюючи ці два явища. На що Валя відповідає:

Я їх не ототожнюю, але пов'язую. Російська культура з вражаючою регулярністю породжує схиблених лідерів. Або, можна сказати м'якше – не стає запобіжником проти цього.

У російській культурі забагато прикладів нормалізації російського домінування, зверхності до інших, навіть в дитячих казочках. Я пам'ятаю цей шок, коли до мене дійшов зміст деяких моментів, які ми читали, наприклад:

...Братья дружною толпою

Выезжают погулять,

Серых уток пострелять,

Руку правую потешить,

Сорочина в поле спешить,

Иль бабку с широких плеч

У татарина отсечь,

Или вытравить из леса

Пятигорского черкеса...

Такі от позитивні персонажі.

Російська література в гіршому випадку дискримінуюча до інших, в

кращому – імпотентна щодо супротиву цьому. Як російська опозиція. Вона ніби є, ніби проти Путіна, але зробити нічого не може.

Я не вважаю, що проблема в особистості Путіна. Безмежна влада знесе дах кому завгодно. Проблема в суспільстві, яке толерує безмежну владу. Культура є відбитком світогляду, а світогляд – наслідком культури. Ми ж про це цілий подкаст робимо – ПереФарбований лис – тільки про нашу. Література описує певні життєві сценарії, і популярними стають ті, які відгукуються людям, бо впізнавані. І водночас, читаючи літературу, чи дивлячись кіно, наслідуючи персонажів, ми переймаємо ті чи інші сценарії. Саме тому дуже важливо, твори з якими саме закладеними сценаріями читати.

Моя відповідь Валі:

Погоджуюся, є така функція у культури – надавати зразки позитивних життєвих сценаріїв. Але я би дещо розширив рамку, – не надавати зразки, а формувати позитивні життєві сценарії. Адже художній твір впливає на нас не тільки і не стільки тим, що пропонує зразок для наслідування, а через те, що створює уявну ситуацію, яка провокує нас пережити та прожити певне емоційне напруження, на яке наша психіка робить проєкції внутрішніх емоційних конфліктів. Переживаючи ці емоціональні конфлікти при сприйнятті художнього твору, ми, власне, й формуємо певні життєві сценарії і стратегії.

Звідси, щонайменше, витікає те, що, щоби у читача виник позитивний патерн поведінки, йому не обов'язково демонструвати цей патерн))) Інакше вся культура зупинилась би на соціалістичному реалізмі та звелася б до Кодексів правильної поведінки.

Але глибина емоційних конфліктів, як зовнішніх, так і внутрішніх, з

якими стикається людина в своєму житті, просто неспівставна з потужністю цих лінійно-позитивних творів. І щоби вирішувати ці конфлікти, нам потрібно проживати величезну палітру почуттів, і перш за все негативних – таких, як образа, ненависть, лють, страх, тривога, почуття провини та сорому, гнів, обурення, заздрість, ревності etc.

Основна функція культури, на мій погляд, як раз у тому, щоби це проживання відбувалося не в реальному житті, а в уявному просторі, створеному художнім твором. При цьому це має відбуватися з такою повнотою, щоби знімати всю внутрішню напругу.

Вся історія культури в цьому сенсі побудована на відображенні конфліктів, в яких проявляються максимально сильні почуття. Старий Заповіт – що не притча, то насильство! Новий Заповіт – історія про те, що тому, хто приніс знання, натовп буде кричати «Розіпни його!»

Чи є християнська культура запобіжником варварства та дикунства? Якщо згадати інквізицію та хрестові походи, це запитання звучить саркастично. Чи варто відмовлятися від такої культури? Очевидно, ні!

Махабхарата – великий індуїстський епос – весь про людські пороки, що втілюються в історіях стосунків між богами та іншими небожителями. Окремо заслуговує на увагу Бхагаватгіта – оповідь про те, що коли Арджуна, який привів своє військо на битву, але, побачивши у лавах війська, що протистояло йому, своїх рідних, друзів, вчителів, хотів припинити бійню, однак Кришна його відмовив від цього. Якщо йти за лінійною логікою, Кришна пропагує насильство та негативний життєвий сценарій. Насправді, його розповідь це викладення основ карма-йоги, яка вчить людину позбавлятися пристрастей.

Іліада та Одиссея – знову ж таки про вади людства. Але в тому числі на

цій основі побудована Велика Давньогрецька культура, і, власне, сучасна Європейська культура.

Хоча навіщо йти далеко в минуле? Візьмемо німецьку класичну філософію, якій певного часу приписували те, що вона народила фашизм. Їй теж закидали те, що вона не змогла стати запобіжником варварства. Але німці швидко й глибоко перепрожили цей свій урок. І зараз нікому не спаде на думку звинувачувати німецьку культуру в тому, що вона виявилась нездатною зупинити фашизм.

Я погоджуюся з тим, що художній твір завжди містить в собі ставлення до того, що відбувається, самого автора.

І це стосується тієї казки Пушкіна, яку ти цитуєш. Мені здається, що емоція у автора тут протилежна. Він не виправдовує і не узаконює ці «богатирські розваги», а навпаки, через побутовість згадування про них, через їхню ніби повсякденність загострює їхню жахливість. Це художній прийом. За яким можна розгледіти сарказм автора і його біль, який за ним ховається.

Це як «Москаляку на гілляку!» Я довго не міг зрозуміти, чому прості росіяни так легко вірять в українських нацистів. І нещодавно дійшло))) Вони сприймають мем «Москаляку на гілляку!» та пов'язаний із ним, ще більш іронічний «Хто не скаче, той москаль!», буквально, – тобто як прямий заклик вбивати росіян. Тобто вони не розуміють, що ці меми стали культурним феноменом і не відображають життєві сценарії тих, хто їх озвучує)) І довго ще не можуть повірити, що за всі роки незалежності України жоден росіянин не став жертвою закликів «Москаляку на гілляку!» Не варто, думаю, нам повторювати таку ж помилку.

І на останок. Я не хочу виправдовувати російську культуру, особливо сучасну, – вона зараз у хворобливому стані. Але хочу відмітити, що чи не

єдиний випадок в історії, коли культура визначально вплинула на суспільство, це феномен ненасильницького спротиву Ганді, який вважав Льва Толстого своїм Вчителем, який зміг організувати соціальну революцію, що призвела до звільнення країни з-під колоніального гніту в ненасильницький спосіб.

Тому мені зараз сумно чути думку, що без Льва Толстого з його гуманізмом та концепцією ненасильницького спротиву насильству українці можуть і обійтися(((.

Але, Валю, мені здається, що ми насправді по один бік фронту. І нам не потрібно мати єдину думку з цих питань, аби перемогти в цій війні)) Навпаки ми стаємо сильнішими завдяки компліментарності наших неспівпадаючих думок. І тому ми переможемо!